

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО

Практикум

За загальною редакцією *А. Г. Бобкової*

Харків
«Право»
2018

УДК 346(477)(07)
ББК 67.9(4УКР)303я73
Г72

*Рекомендовано вченою радою
Донецького національного університету імені Василя Стуса
(протокол № 10 від 30 червня 2017 р.)*

Рецензенти:

В. С. Щербина – доктор юридичних наук, професор, академік
НАПрН України;

О. П. Подцерковний – доктор юридичних наук, професор, член-
кореспондент НАПрН України

Господарське право : практикум / А. Г. Бобкова (кер. авт. кол.),
Г72 Ю. О. Моїсєєв, Ю. М. Павлюченко та ін. ; за заг. ред. А. Г. Бобкової. –
Харків : Право, 2018. – 592 с.

ISBN 978-966-937-248-2

У практикумі щодо кожної із 54 тем навчальної дисципліни «Господарське право» викладено тези лекцій, завдання для практичних занять, завдання для самостійної та індивідуальної роботи, переліки основних нормативно-правових актів, основної та додаткової літератури, покажчик ключових слів. Навчальне видання також містить робочу програму навчальної дисципліни «Господарське право», перелік рекомендованих підручників та навчальних посібників, науково-практичних коментарів Господарського кодексу України, які склали основу для підготовки цієї книги. Матеріал практикуму спрямований на опанування курсу господарського права, набуття відповідних знань, формування умінь і навичок, їх систематизацію та узагальнення, перевірку якості їх засвоєння.

Матеріал підготовлено станом на 1 серпня 2017 р.

Для студентів та аспірантів юридичних та економічних спеціальностей, викладачів господарського права й інших навчальних дисциплін господарсько-правового спрямування, юристів-практиків, підприємців і інших фахівців.

**УДК 346(477)(07)
ББК 67.9(4УКР)303я73**

ISBN 978-966-937-248-2

© Бобкова А. Г., Моїсєєв Ю. О.,
Павлюченко Ю. М. та ін., 2018
© Видавництво «Право», 2018

Авторський колектив

Бобкова А. Г., доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України – *вступ, теми 5, 6, 8, 10, 18, 25, теми 27 і 28* (у співавт. з Павлюченко Ю. М. і Татьковою З. Ф.), *тема 29* (у співавт. з Коваль І. Ф.), *тема 51* (у співавт. з Руденко Л. Д.);

Валітов С. С. доктор юридичних наук, професор – *тема 3* (у співавт. з Трегубець Н. О.);

Деркач Е. М., кандидат юридичних наук, доцент – *тема 49*;

Джабраїлов Р. А., доктор юридичних наук, доцент – *тема 17* (у співавт. з Устименком В. А.);

Дорошенко А. М., кандидат юридичних наук, доцент – *тема 12*;

Захарченко А. М., кандидат юридичних наук, доцент – *теми 1, 2*;

Зверева О. В., кандидат юридичних наук, доцент – *тема 37, тема 39* (у співавт. з Павлюченко Ю. М.), *тема 44*;

Зельдіна О. Р., доктор юридичних наук, професор – *тема 53*;

Калаченкова К. О., кандидат юридичних наук – *теми 13 і 50*;

Коваль І. Ф., доктор юридичних наук, доцент – *тема 20, тема 29* (у співавт. з Бобковою А. Г.), *теми 30 і 31*;

Костенко Ю. О., кандидат юридичних наук, доцент – *тема 36*;

Липницька Є. О., кандидат юридичних наук – *тема 42*;

Любімов І. М., кандидат юридичних наук – *теми 7 і 11*;

Малига В. А., кандидат юридичних наук, доцент – *тема 46*;

Мартинюк О. В., кандидат юридичних наук, доцент – *тема 4*;

Моїсєєв Ю. О., кандидат юридичних наук, доцент – *теми 22, 23, 38, 41, 45, 47, 48*;

Новошицька В. І., кандидат юридичних наук – *тема 26*;

Павлюченко Ю. М., кандидат юридичних наук, доцент – *теми 27 і 28* (у співавт. з Бобковою А. Г. і Татьковою З. Ф.), *тема 39* (у співавт. зі Зверевою О. В.), *тема 52*;

Петренко Г. О., кандидат економічних наук, доцент – *теми 32, 33, 35*;

Руденко Л. Д., кандидат юридичних наук, доцент – *тема 34, тема 51* (у співавт. з Бобковою А. Г.);

Серебрякова Ю. О., кандидат юридичних наук, доцент – *тема 40*;

Татькова З. Ф., кандидат юридичних наук, доцент – *тема 21* (у співавт. з Титовою О. В.), *теми 27 і 28* (у співавт. з Бобковою А. Г. і Павлюченко Ю. М.);

Титова О. В., кандидат юридичних наук, доцент – *теми 14, 15, 16, 19, тема 21* (у співавт. з Татьковою З. Ф.), *тема 54*;

Трегубець Н. О., кандидат наук з державного управління – *тема 3* (у співавт. з Валітовим С. С.);

Трофуненко Н. В., кандидат юридичних наук – *тема 43*;

Устименко В. А., доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України – *тема 17* (у співавт. з Джабраїловим Р. А.);

Щербакова Н. В., кандидат юридичних наук, доцент – *теми 9 і 24*.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

БК України –	Бюджетний кодекс України
ВВРУ –	Відомості Верховної Ради України
ВГСУ –	Вищий господарський суд України
ВК України –	Водний кодекс України
ВРУ –	Верховна Рада України
ВСУ –	Верховний Суд України
ГК України –	Господарський кодекс України
ГПК України –	Господарський процесуальний кодекс України
Закон про державну реєстрацію –	Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань»
ЗК України –	Земельний кодекс України
ЗУ –	Закон України
КАС України –	Кодекс адміністративного судочинства України
КК України –	Кримінальний кодекс України
КМУ –	Кабінет Міністрів України
КУпАП –	Кодекс України про адміністративні правопорушення
ЛК України –	Лісовий кодекс України
МК України –	Митний кодекс України
НБУ –	Національний банк України
ОВУ –	Офіційний вісник України
ПК України –	Податковий кодекс України
СК України –	Сімейний кодекс України
ЦК України –	Цивільний кодекс України
ЦПК України –	Цивільний процесуальний кодекс України

ВСТУП

Теперішній стан соціально-економічних відносин як відносин, які виникають між людьми з приводу виробництва, розподілу, обміну й споживання матеріальних і духовних благ, викликає занепокоєння багатьох фахівців. Відтак залишається актуальною реалізація мети, поставленої ГК України щодо забезпечення зростання ділової активності суб'єктів господарювання, розвитку підприємництва і на цій основі підвищення ефективності суспільного виробництва, його соціальної спрямованості відповідно до вимог Конституції України, утвердження суспільного господарського порядку в економічній системі України, сприяння гармонізації її з іншими економічними системами.

Важлива роль у досягненні цієї мети належить фахівцям з юриспруденції, які розуміються на правових засадах організації та здійснення господарювання, володіють теоретичними знаннями господарського права, уміють застосовувати господарське законодавство, набули навички щодо юридичного супроводу господарської діяльності.

Базові знання щодо правового забезпечення функціонування сфери господарювання даються при викладанні навчальної дисципліни «Господарське право», що ґрунтується на загальних положеннях теорії держави і права, адміністративного, цивільного, комунального, фінансового та інших галузей права. З метою забезпечення ефективного засвоєння таких знань, формування відповідних умінь і навичок майбутніми фахівцями з правознавства підготовлено це навчальне видання – практикум. При підготовці практикуму враховано, що метою навчальної дисципліни «Господарське право» є засвоєння студентами основних положень правового регулювання господарських відносин, законодавства, теоретичних знань та набуття практичних навичок, які необхідні для застосування норм господарського права. Для досягнення такої мети у практикумі втілено завдання, що допоможуть студентам: орієнтуватися в господарському законодавстві; застосовувати відповідні нормативно-правові акти, які утворюють господарське законодавство; скласти нормативно-правові акти локального характеру для забезпечення господарської діяльності конкретного суб'єкта господарювання; виявляти причини та умови, які сприяли вчиненню порушень господарського законодавства; визначати порядок і засоби захисту прав та законних інтересів учасників господарських відносин.

У практикумі щодо кожної із 54 тем навчальної дисципліни «Господарське право» викладено тези лекцій, завдання для практичних занять, завдання для

самостійної та індивідуальної роботи, переліки основних нормативно-правових актів, основної та додаткової літератури, покажчик ключових слів. Навчальне видання також містить робочу програму навчальної дисципліни «Господарське право», перелік рекомендованих підручників та навчальних посібників, науково-практичних коментарів ГК України, які склали основу для підготовки цієї книги. Матеріал практикуму спрямований на опанування курсу господарського права, набуття відповідних знань, формування вмій і навичок, їх систематизацію та узагальнення, перевірку якості їх засвоєння.

Практикум підготовлено колективом авторів, що є представниками донецької наукової школи господарського права на чолі з академіком НАН України В. К. Мамутовим. Серед них: викладачі кафедр господарського права та інших кафедр юридичного факультету Донецького національного університету, наукові співробітники Інституту економіко-правових досліджень НАН України.

Структура практикуму направлена на передавання студентові певної інформації, його спрямування на самостійне вивчення навчальної дисципліни, формування у студента практичних прийомів і навичок логічного мислення при використанні господарського законодавства.

Матеріал практикуму викладено на основі діючого законодавства та практики його застосування станом на 1 серпня 2017 р.

Видання буде корисним для студентів та аспірантів юридичних та економічних спеціальностей, викладачів господарського права й інших навчальних дисциплін господарсько-правового спрямування, юристів-практиків, підприємців і широкого кола читачів.

Колектив авторів висловлює вдячність нашим рецензентам – В. С. Щербині, академіку Національної академії правових наук України, професору, доктору юридичних наук, та О. П. Подцерковному – члену-кореспонденту Національної академії правових наук України, професору, доктору юридичних наук за підтримку ідеї цього видання та його позитивну оцінку.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО»

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Тема 1. Правове забезпечення державної економічної політики

Поняття і основні напрями державної економічної політики.

Форми реалізації державної економічної політики.

Прогнозування та планування економічного і соціального розвитку.

Державна регуляторна політика у сфері господарської діяльності.

Тема 2. Участь органів державної влади та органів місцевого самоврядування у сфері господарювання

Основи правового статусу органів державної влади та органів місцевого самоврядування як учасників господарських відносин.

Принципи, методи і засоби державного регулювання господарської діяльності.

Основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності.

Особливості управління господарською діяльністю у державному та комунальному секторах економіки.

Тема 3. Правове регулювання обмеження монополізму і захист економічної конкуренції

Антимонопольно-конкурентна політика держави.

Захист економічної конкуренції.

Система органів Антимонопольного комітету України.

Відповідальність за порушення законодавства про захист економічної конкуренції.

Тема 4. Становлення та розвиток господарського (торгового, комерційного, підприємницького) права

Передумови формування національного господарського права (IX – початок XX ст.).

Розвиток радянського господарського права і законодавства (1917 р. – початок 1991 р.).

Розвиток новітнього господарського права і законодавства України.

Тема 5. Загальні засади щодо господарської діяльності

Поняття та види господарської діяльності.

Правова основа господарської діяльності.

Суб'єкти та об'єкти господарської діяльності.

Умови здійснення господарської діяльності.

Тема 6. Поняття, система, метод і джерела господарського права

Господарські правовідносини та їх види.

Поняття і система господарського права.

Метод господарського права.
Джерела господарського права.
Господарське законодавство.

Тема 7. Правова робота та юридичне обслуговування у сфері господарювання

Поняття, ознаки та цілі правової роботи.
Функції та завдання правової роботи.
Поняття та зміст юридичного обслуговування.
Основні напрями та засоби юридичного обслуговування.
Суб'єкти юридичного обслуговування.

Тема 8. Загальні положення про суб'єктів господарської діяльності

Поняття, ознаки та види суб'єктів господарської діяльності.
Створення суб'єктів господарювання.
Основні права та обов'язки суб'єктів господарювання.
Припинення суб'єктів господарювання або їх діяльності.

Тема 9. Правовий статус господарських товариств

Загальна характеристика правового статусу господарських товариств.
Утворення господарських товариств.
Установчі документи господарських товариств.
Склад і правовий режим майна господарських товариств.
Органи управління господарських товариств.
Припинення господарських товариств.

Тема 10. Правовий статус фізичних осіб – підприємців

Поняття фізичної особи – підприємця.
Набуття статусу підприємця.
Основні права та обов'язки фізичної особи – підприємця.
Припинення діяльності фізичної особи – підприємця.

Тема 11. Правовий статус підприємств

Поняття, ознаки та види підприємств.
Створення підприємств.
Права та обов'язки підприємств.
Припинення підприємств чи їх діяльності.

Тема 12. Правовий статус об'єднань підприємств

Поняття та ознаки об'єднань підприємств.
Види об'єднань підприємств.
Організаційно-правові форми об'єднань підприємств.
Створення і припинення об'єднань підприємств.

Тема 13. Правовий статус підприємств колективної власності та інших суб'єктів господарювання

Правовий статус виробничого кооперативу.
Правовий статус підприємства релігійної організації.
Правовий статус кредитних спілок у сфері господарювання.
Правовий статус благодійних організацій у сфері господарювання.

Тема 14. Загальні положення про майнову основу господарювання

Поняття та види майна у сфері господарювання.

Поняття та види правового режиму майна у сфері господарювання.

Загальна характеристика основних правових режимів майна у сфері господарювання.

Джерела та способи формування майна суб'єктів господарювання.

Корпоративні права у сфері господарювання.

Тема 15. Правовий режим майна приватної форми власності у сфері господарювання

Суб'єкти та об'єкти права приватної власності у сфері господарювання.

Підстави набуття майна приватної форми власності та правові форми його використання у сфері господарювання.

Захист права приватної власності.

Тема 16. Правовий режим майна державної форми власності у сфері господарювання

Суб'єкти та об'єкти права державної власності.

Правові форми використання майна державної форми власності у сфері господарювання.

Приватизація майна державних підприємств.

Тема 17. Правовий режим майна комунальної форми власності у сфері господарювання

Поняття комунальної власності, суб'єкт та об'єкти права комунальної власності у сфері господарювання.

Правові форми використання майна комунальної форми власності у сфері господарювання.

Набуття та припинення права комунальної власності на майно господарського призначення.

Тема 18. Правовий режим використання природних ресурсів суб'єктами господарювання

Поняття правового режиму використання природних ресурсів та види природних ресурсів, які використовуються у сфері господарювання.

Правові титули використання природних ресурсів суб'єктами господарювання.

Права суб'єктів господарювання щодо використання природних ресурсів.

Обов'язки суб'єктів господарювання щодо використання природних ресурсів.

Тема 19. Правовий режим цінних паперів у сфері господарювання

Поняття та види цінних паперів.

Умови та порядок випуску цінних паперів суб'єктами господарювання.

Порядок придбання цінних паперів суб'єктами господарювання.

Державне регулювання ринку цінних паперів.

Тема 20. Правовий режим інтелектуальної власності у сфері господарювання

Загальна характеристика правового режиму інтелектуальної власності у сфері господарювання.

Підстави виникнення (набуття) майнових прав інтелектуальної власності.
Форми залучення майнових прав інтелектуальної власності до сфери господарювання.

Облік майнових прав інтелектуальної власності.

Тема 21. Правова основа відновлення платоспроможності суб'єкта господарювання

Поняття неплатоспроможності та банкрутства.

Досудові процедури відновлення платоспроможності боржника.

Характеристика учасників у процедурі банкрутства.

Умови та порядок відкриття провадження по справах про банкрутство боржника.

Судові процедури банкрутства.

Тема 22. Загальні положення про господарські зобов'язання

Поняття і підстави виникнення господарських зобов'язань.

Види господарських зобов'язань.

Виконання господарських зобов'язань.

Забезпечення виконання господарських зобов'язань.

Припинення та недійсність господарських зобов'язань.

Тема 23. Господарський договір

Правова основа, поняття й ознаки господарських договорів.

Види і функції господарських договорів.

Зміст господарських договорів.

Укладення господарських договорів.

Виконання і забезпечення виконання господарських договорів. Зміна та розірвання господарських договорів.

Тема 24. Система господарських договорів

Організаційно-господарські та майново-господарські договори.

Договори на реалізацію майна, продукції.

Договори про використання майна.

Договори про виконання робіт.

Договори про надання послуг.

Договори про господарську залежність.

Тема 25. Загальні положення про господарсько-правову відповідальність

Поняття, принципи і функції господарсько-правової відповідальності.

Види господарсько-правової відповідальності.

Підстави і межі господарсько-правової відповідальності.

Форми господарсько-правової відповідальності.

Порядок реалізації господарсько-правової відповідальності.

Тема 26. Відшкодування збитків у сфері господарювання

Поняття, види та склад збитків у сфері господарювання.

Підстави та умови відшкодування збитків у сфері господарювання.

Порядок відшкодування збитків у сфері господарювання.

Тема 27. Штрафні та оперативно-господарські санкції

Поняття штрафних санкцій, їх види.

Підстави та порядок застосування штрафних санкцій.

Визначення розміру штрафних санкцій.

Поняття оперативно-господарських санкцій та їх види.

Підстави та порядок застосування оперативно-господарських санкцій.

Тема 28. Адміністративно-господарські санкції

Поняття адміністративно-господарських санкцій.

Види адміністративно-господарських санкцій.

Підстави та порядок застосування адміністративно-господарських санкцій.

Строки застосування адміністративно-господарських санкцій.

Гарантії прав суб'єктів господарювання в разі неправомірного застосування до них адміністративно-господарських санкцій.

Тема 29. Загальні положення про захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання

Поняття та правова основа захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання.

Підстави захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання.

Форми захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання.

Способи захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання.

Тема 30. Позасудовий захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання

Адміністративний захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання.

Захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання нотаріусами.

Захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання третейськими судами.

Самозахист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання.

Урегулювання господарських спорів за допомогою медіації.

Тема 31. Судовий захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання

Загальні положення про судовий захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання.

Захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання господарськими судами.

Захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання адміністративними судами.

Захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання загальними судами.

Захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання Європейським судом з прав людини.

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОКРЕМИХ ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН

Тема 32. Правові засади фінансування та кредитування господарської діяльності

Поняття, види та правова основа фінансування господарської діяльності.

Поняття, види кредитних операцій банків, правова основа кредитування господарської діяльності.

Види і форми кредитів у сфері господарювання.

Кредитний договір за участю суб'єктів господарювання.

Тема 33. Правові засади здійснення розрахунків у сфері господарювання

Поняття розрахункових правовідносин, принципи та правова основа їх здійснення.

Форми здійснення розрахунків у господарській діяльності.

Порядок відкриття та обслуговування банківського рахунка.

Відповідальність за порушення умов здійснення розрахунків у господарській діяльності.

Тема 34. Правові засади інформаційного забезпечення господарської діяльності

Поняття інформації та види інформаційних ресурсів у сфері господарювання.

Правовий режим інформаційних ресурсів у сфері господарювання.

Захист прав суб'єктів господарювання у сфері інформаційного забезпечення.

Тема 35. Правові засади ведення бухгалтерського та податкового обліку, складання фінансової звітності в господарській діяльності

Правова основа ведення бухгалтерського та податкового обліку і складання фінансової звітності.

Організація бухгалтерського та податкового обліку.

Організація складання фінансової звітності.

Тема 36. Правова основа оподаткування у сфері господарювання

Оподаткування як засіб регулювання господарської діяльності. Правові засади оподаткування у сфері господарювання.

Права і обов'язки суб'єктів господарювання як платників податків.

Контроль за виконанням вимог податкового законодавства суб'єктами господарювання.

Відповідальність суб'єктів господарювання за порушення податкового законодавства.

Тема 37. Правове забезпечення якості продукції, товарів, робіт та послуг

Поняття та ознаки (критерії) якості продукції, товарів, робіт, послуг.

Засоби забезпечення якості продукції, товарів, робіт, послуг (стандартизація і сертифікація).

Державний нагляд за додержанням стандартів, норм та правил.

Відповідальність суб'єктів господарювання за порушення законодавства щодо забезпечення якості продукції, товарів, робіт, послуг.

Тема 38. Правове регулювання ціноутворення у сфері господарювання

Поняття, функції і види цін (тарифів).

Законодавство про ціноутворення.

Порядок встановлення цін (тарифів).

Державне регулювання цін, контроль (нагляд) і спостереження у сфері ціноутворення.

Відповідальність суб'єктів господарювання за порушення законодавства про ціни і ціноутворення.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОКРЕМИХ ВИДІВ

Тема 39. Правове регулювання господарсько-торговельної діяльності

Поняття, види і правова основа господарсько-торговельної діяльності.

Правове регулювання матеріально-технічного постачання та збуту.

Правове регулювання енергопостачання.

Правове регулювання оптової торгівлі.

Правове регулювання роздрібною торгівлі і громадського харчування.

Тема 40. Правове регулювання надання в оренду майна, лізингової та концесійної діяльності

Поняття, правова основа, суб'єкти, умови надання в оренду майна.

Поняття, правова основа, суб'єкти, умови здійснення лізингової діяльності.

Поняття, правова основа, суб'єкти, умови здійснення концесійної діяльності.

Відповідальність за порушення у сфері надання в оренду майна, лізингової та концесійної діяльності.

Тема 41. Правове регулювання інвестиційної діяльності

Поняття і види інвестиційної діяльності. Правова основа інвестиційної діяльності.

Суб'єкти та об'єкти інвестиційної діяльності.

Державне регулювання інвестиційної діяльності.

Інвестиційні договори.

Відповідальність за порушення умов здійснення інвестиційної діяльності.

Тема 42. Правове регулювання інноваційної діяльності

Поняття та види інноваційної діяльності.

Суб'єкти і об'єкти інноваційної діяльності.

Державне регулювання інноваційної діяльності.

Правовий режим інноваційних проектів, продуктів і продукції.

Договірні відносини в інноваційній діяльності.

Тема 43. Правове регулювання будівельної діяльності

Поняття і правова основа будівельної діяльності.

Учасники будівельної діяльності.

Умови і порядок здійснення будівельної діяльності.

Система договірних зв'язків.

Відповідальність за порушення законодавства про будівельну діяльність.

Тема 44. Правове регулювання фінансово-господарської діяльності

Правове регулювання фінансового посередництва.

Правове регулювання банківської діяльності.

Правове регулювання страхової діяльності.

Правове регулювання аудиторської діяльності.

Правове регулювання посередництва на ринку цінних паперів.